

Bureau voor Archeologie Rapport 1118

Prinses Beatrixlaan, Rijswijk (ZH), gemeente Rijswijk: een bureauonderzoek

Colofon

titel: Bureau voor Archeologie Rapport 1118. Prinses Beatrixlaan,
Rijswijk (ZH), gemeente Rijswijk: een bureauonderzoek

auteur: C. de Jong (junior prospector)

autorisatie: A. de Boer (KNA senior prospector)

datum: 1 april 2022

ISSN: 2214-6687

© Bureau voor Archeologie

Koningsweg 244 Utrecht

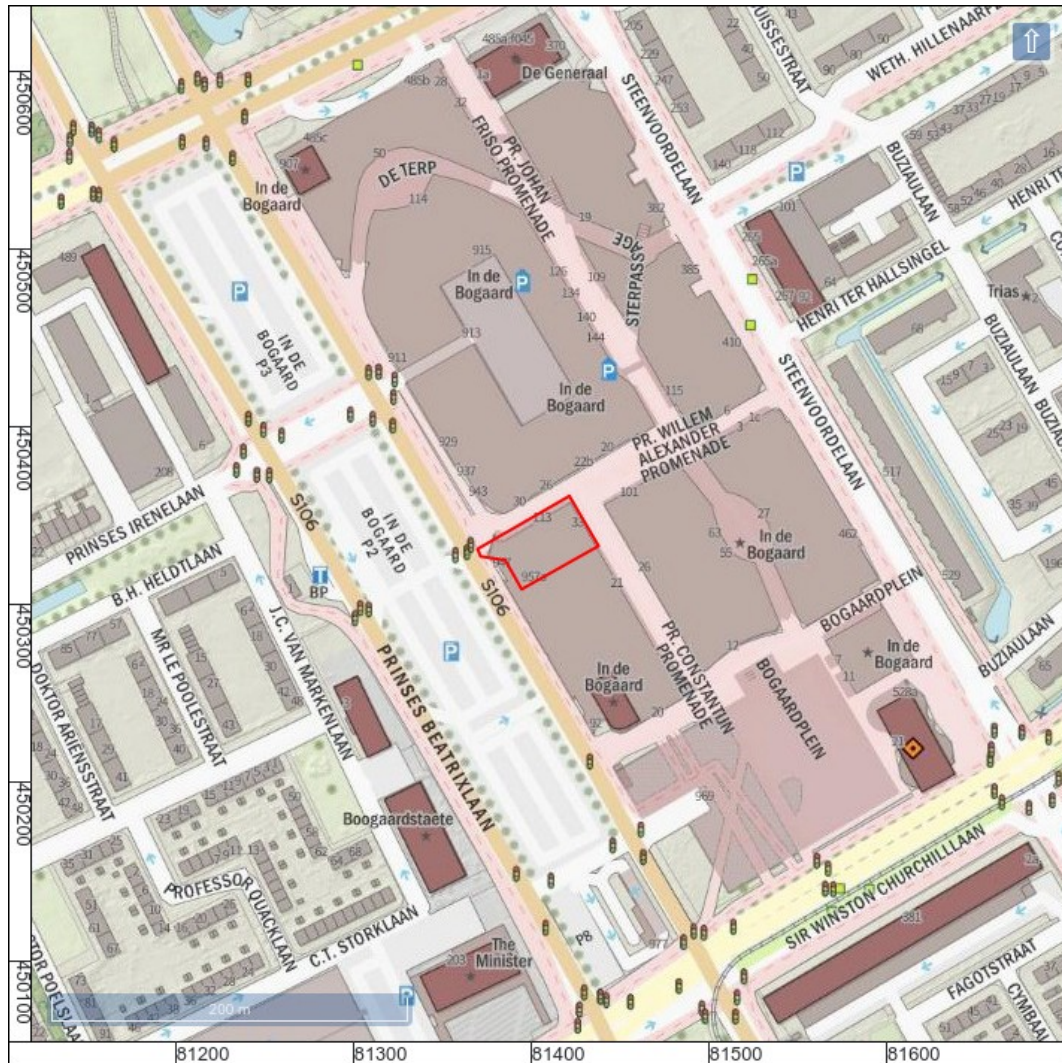
T 030 245 18 95

E info@bureauvoorarcheologie.nl

I <https://www.bureauvoorarcheologie.nl>

Administratieve gegevens

Projectnummer	2021082603
Provincie	Zuid-Holland
Gemeente	Rijswijk
Plaats	Rijswijk (ZH)
Toponiem	Prinses Beatrixlaan
Naam	Bogaard Zorgcentrum
Centrum locatie (m RD)	81.410; 450.340 (x; y)
Omvang plangebied	1.690 m ²
Kadastrale gegevens	kadastrale gemeentenaam: Rijswijk, sectie: C, nummer(s): 2763, sectie: D, nummer(s): 7862, 7864, 7866, 8361
ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer	5134260100 (ABU)
Soort onderzoek	een bureauonderzoek
Opdrachtgever	Mees Ruimte & Milieu
Uitvoerder	Bureau voor Archeologie
Kaartblad	30G
(RO) kader onderzoek	Aanvraag omgevingsvergunning.
Bevoegde overheid	Gemeente Rijswijk
Deskundige namens bevoegde overheid	Bureau Monumentenzorg en Archeologie gemeente Rijswijk

Figuur 1: Het onderzoeksgebied (kaartbeeld) met plangebied (rood; www.opentopo.nl).

Inhoudsopgave

	Samenvatting.....	7
1	Inleiding.....	8
2	Doelstelling en vraagstelling.....	9
3	Methode.....	10
4	Onderzoeksgebied en toekomstig gebruik.....	11
5	Huidige situatie.....	13
6	Aardwetenschappelijke waarden.....	14
7	Historische situatie.....	16
8	Mogelijke verstoringen.....	17
9	Archeologische en bouwhistorische waarden.....	18
10	Gespecificeerde verwachting.....	21
11	Conclusie.....	23
12	Advies.....	25
13	Literatuur.....	26
	Figuren.....	28

Lijst met Figuren

Figuur 1: Het onderzoeksgebied (kaartbeeld) met plangebied (rood; www.opentopo.nl).....	4
Figuur 2: Luchtfoto actueel.....	28
Figuur 3: Topografische kaart.....	29
Figuur 4: Archeologische waardenkaart van de gemeente Rijswijk, deel van de Steentijd tot en met de IJzertijd (Bureau Monumentenzorg en Archeologie 2013).....	30
Figuur 5: Archeologische waardenkaart van de gemeente Rijswijk, deel van de Romeinse tijd tot en met de Nieuwe tijd (Bureau Monumentenzorg en Archeologie 2013).....	31
Figuur 6: Nieuwe situatie.....	32
Figuur 7: Bouwtekening van het winkelpand.....	33
Figuur 8: Paleogeografische kaarten van Nederland (Vos en De Vries 2013)....	34
Figuur 9: Beddinggordels Holoceen (Cohen e.a. 2012).....	35
Figuur 10: Geologische kaart Westland (Vos 2017).....	36
Figuur 11: Geomorfologische kaart (Maas e.a. 2019).....	37
Figuur 12: Bodemkaart (Alterra 2014).....	38
Figuur 13: Hoogte-reliëfkaart (Actueel Hoogtebestand Nederland 2018).....	39
Figuur 14: Hoogte-reliëfkaart detail (Actueel Hoogtebestand Nederland 2018)..	39
Figuur 15: Kaart van de waterscheiding tussen de oostambachten en de westambachten, 1655 (Balthasars 1655).....	40
Figuur 16: Kaart van Kruikius en Kruikius uit 1712 (Kruikius en Kruikius 1712)..	40
Figuur 17: Kadastrale minuut 1811-1832 ('HISGIS Zuid-Holland' 2021).....	41
Figuur 18: Topografisch militaire kaart 1850.....	41
Figuur 19: 459-1412-DELFT-1876.....	42
Figuur 20: 459-1415-DELFT-1904.....	42
Figuur 21: 459-1419-DELFT-1934.....	43
Figuur 22: 30G-1952-Leidschendam / Rijswijk(ZH) / s-Gravenhage / Voorburg / Voorschoten / Wassenaar.....	43
Figuur 23: 30G-1958-Leidschendam / Rijswijk(ZH) / s-Gravenhage / Voorburg / Voorschoten / Wassenaar.....	44
Figuur 24: 30G-1964-Leidschendam / Rijswijk(ZH) / s-Gravenhage / Voorburg / Voorschoten / Wassenaar.....	44
Figuur 25: 30G-1968-Leidschendam / Rijswijk(ZH) / s-Gravenhage / Voorburg / Voorschoten / Wassenaar.....	45
Figuur 26: 30G-1985-Leidschendam / Rijswijk(ZH) / s-Gravenhage / Voorburg / Voorschoten / Wassenaar.....	45
Figuur 27: Archeologische vondstlocaties (geel) en zaken (blauw) uit ARCHIS..	46

Lijst met Tabellen

Tabel 1: Aardkundige waarden.....	15
Tabel 2: Archeologische terreinen, zaken en vondstlocaties ca. 200 m van het plangebied.....	20

Samenvatting

Bureau voor Archeologie heeft een bureauonderzoek uitgevoerd voor bouwwerkzaamheden aan de Prinses Beatrixlaan te Rijswijk (ZH).

De vraagstelling van het onderzoek luidt: hoe kan rekening gehouden worden met eventuele archeologische resten bij de voorgenomen ontwikkeling? Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA, protocol 4002. Voor het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd om te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied.

In het plangebied wordt een woontoren gebouwd. De exacte ingrepen zijn nog niet bekend.

Het plangebied ligt in het archeologisch landschap 'Zeeuws-Zuidhollands kleigebied', in de landschapszone kwelders. In het plangebied liggen afzettingen van het laagpakket van Wormer. De top ligt waarschijnlijk tussen 3 en 4 m -mv. In het plangebied kunnen mogelijk duinen of strandwallen van de Laag van Ypenburg aanwezig ongeveer tussen -2 en -3 m NAP. Hierop ligt vermoedelijk veen en/of afzettingen van de Gantel Laag en een eventueel 20^e eeuws ophogingspakket.

Op eventuele duinen van de Laag van Ypenburg kan in het Neolithicum gewoond zijn door de geschikte landschappelijke ligging. Het gebied ten oosten van de strandwal van Rijswijk wordt in de Romeinse tijd aantrekkelijk voor bewoning. Het gebied is vermoedelijk verlaten tussen de 3^e en 12^e eeuw. Hierna wordt het gebied achter de strandwallen ontgonnen. In de 18^e eeuw is het plangebied vermoedelijk nog onbebouwd. In de 19^e eeuw bestaat het plangebied uit weiland en ligt het op enige afstand van bekende wegen. Tussen 1958 en 1964 wordt het plangebied bebouwd. Door deze bouwwerkzaamheden kunnen archeologische resten zijn vergraven. In 2001 wordt het gebouw verbouwd. De onderkant van de huidige funderingen ligt op ongeveer 90 cm -mv.

In het plangebied bestaat de bovenste 90 cm van het bodemprofiel uit geroerde grond. Echter, door de aanwezigheid van een eventueel ophogingspakket kan het potentiële archeologische niveau in de top van de afzettingen van de Gantel toch (deels) intact zijn. Mogelijk zijn op een dieper niveau duinafzettingen aanwezig (Laag van Ypenburg). Als dat zo is, kunnen ook archeologische resten uit het Neolithicum aanwezig zijn.

Bureau voor Archeologie adviseert daarom om aanvullend onderzoek uit te voeren in de vorm van een verkennend booronderzoek, bij voorkeur inpandig. Zo kan meer informatie over de aard- en intactheid van het bodemprofiel worden verzameld, waaronder een ophogingspakket, afzettingen van de Gantel en de Laag van Ypenburg. Op deze manier kan de specifieke verwachting worden verfijnd en getoetst en worden bepaald of bij de planontwikkeling nog rekening gehouden moet worden met aanvullend onderzoek, of niet.

1 Inleiding

Bureau voor Archeologie heeft een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de bouw van een woontoren aan de Prinses Beatrixlaan te Rijswijk (ZH).

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd in het kader van de aanvraag van een omgevingsvergunning.

De ligging van het plangebied is weergegeven in fig. 1. Vanwege de regels uit het geldende bestemmingsplan moet voor de beoogde ontwikkeling een archeologisch onderzoek worden uitgevoerd.

Het onderzoek is uitgevoerd onder certificaat BRL SIKB 4000,¹ in overeenstemming met de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1).

Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek. Met de bevindingen wordt aan het einde van het rapport een advies gegeven hoe bij het project rekening kan worden gehouden met archeologische waarden.

1 <https://www.kiwa.nl/upload/certificate/00094278.pdf>

2 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting zodat een beslissing genomen kan worden over hoe met eventuele archeologische waarden rekening moet worden gehouden bij de voorgenomen werkzaamheden.

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek gebruikt:

1. *Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?*
2. *Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?*
3. *Is sprake van bekende bodemverstoringen?*
4. *Wat is de historische ontwikkeling van het plangebied?*
5. *Is sprake van bekende archeologische waarden (zoals AMK terreinen, vondstlocaties, historische kernen) in het plangebied en directe omgeving, en zo ja welke?*
6. *Kunnen archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn? Zo ja, wat is daarvan op hoofdlijnen de omvang, ligging, aard en datering?*
7. *Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?*
8. *Welke vervolgstap(pen) kunnen worden genomen om rekening te houden met (mogelijke) archeologische resten?*
9. *Indien vervolgonderzoek wordt geadviseerd: Welke methode(n), techniek(en) en strategie(ën) van Inventariserend veldonderzoek zijn hiervoor geschikt?*

3 Methode

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA 4.1, protocol 4002.²

Voor het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd om tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied te komen. Eerst wordt het plan- en onderzoeksgebied vastgesteld en het onderzoek gemeld bij ARCHIS. Daarna wordt achtereenvolgens de aardkundige, archeologische en historische context van het te onderzoeken gebied bestudeerd. Deze gegevens leiden tot het opstellen van een gespecificeerde verwachting. In de gespecificeerde verwachting worden de mogelijk aanwezige archeologische resten beschreven in termen van onder meer diepteligging, omvang, ouderdom en conservering.

De genoemde stappen leiden tot onderhavig rapport en het openbaar maken van de resultaten bij Archis en het e-Depot voor de Nederlandse Archeologie.³ In de hierna volgende hoofdstukken worden de belangrijkste onderzoeksgegevens gepresenteerd. Voorafgaand aan het onderzoek is contact opgenomen met de gemeente (J. Lanzing).⁴ Er is geen contact geweest met lokale amateurs, Heemkunde-kringen en/of het taakveld Archeologie van de gemeente Rijswijk.

Van alle afgebeelde kaarten is het noorden boven, tenzij anders aangegeven.

² SIKB 2018

³ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Data Archiving and Networking Services

⁴ Contact via e-mail, 10 november 2021

4 Onderzoeksgebied en toekomstig gebruik

Afbakening plan- en onderzoeksgebied

De ligging van het plangebied staat afgebeeld in fig. 1. Het plangebied ligt in de gemeente Rijswijk in de gelijknamige plaats. De locatie ligt aan de Prinses Beatrixlaan in winkelcentrum in de Bogaard. Het plangebied is ongeveer 50 m lang en 32 m breed en heeft een omvang van 1.690 m².

Het plangebied omvat een deel van het winkelcentrum. Ten noorden, oosten en zuiden staat bebouwing (fig. 2 en 3). Ten westen ligt de Prinses Beatrixlaan.

Om voldoende informatie over aardkundige, historische en archeologische gegevens te verzamelen wordt een onderzoeksgebied gebruikt dat groter is dan het plangebied. Het onderzoeksgebied voor het bureauonderzoek is een zone met straal van circa 200 m om de ontwikkeling heen (fig. 1).

Overheidsbeleid

In het gebied geldt een vastgesteld gemeentelijk archeologisch beleid (fig. 4 en 5). Op de gemeentelijke archeologische waardenkaarten uit 2013 heeft het plangebied:

- een middelhoge archeologische verwachtingswaarde voor het Neolithicum,
- een lage archeologische verwachtingswaarde voor de Bronstijd en de IJzertijd,
- een lage archeologische verwachtingswaarde voor de Romeinse tijd, en
- een lage archeologische verwachtingswaarde voor de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd.

Het beleid is dat bij ingrepen van meer dan 100 m² rekening gehouden moet worden met archeologische resten.

Ontwerp c.q. inrichtingsplan

Het hele oppervlak bebouwd. De nieuwe bebouwing bestaat uit minimaal twee bouwlagen. In een deel van het plangebied wordt tevens een woontoren gebouwd (fig. 6).

Aard en omvang van de toekomstige verstoring

De exacte ingrepen zijn nog niet bekend.

Milieutechnische condities

Volgens het bodemloket zijn in het plangebied in 1991 en 1998 bodemonderzoeken uitgevoerd.⁵ De resultaten hiervan zijn niet beschikbaar.

Grondwaterpeil

De actuele grondwaterstand in het plangebied kan worden afgeleid uit de grondwatertrap op de bodemkaart. Vanwege de ligging in de bebouwde kom is geen grondwatertrap gedefinieerd.

De grondwaterstand zal door de beoogde ingrepen waarschijnlijk niet veranderen.

5 Rijkswaterstaat Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Consequentie van de ingrepen

Door uitvoeren van graafwerkzaamheden kunnen archeologische resten worden vergraven.

5 Huidige situatie

Bebouwing, functie en bodemgebruik

Het pand, dat onder andere het plangebied omvat, bestaat uit ruimtes voor winkels en een overdekte laad- en losruimte. Het pand heeft een bouwjaar van 2001.⁶ De onderkant van de funderingen ligt vermoedelijk op ongeveer 90 cm -mv. Het is niet bekend of voor de funderingen heipalen zijn gebruikt. Voor zover bekend zijn geen kelders aanwezig.

Een strook langs de noordzijde van de bebouwing is verhard met tegels.

Bestemmingsplan

Het plangebied ligt in bestemmingsplan In de Bogaard. In het plangebied geldt de dubbelbestemming Waarde Archeologie 1. Dit betekent dat bij ingrepen met een omvang van meer dan 100 m² waarbij de bodem dieper dan 50 cm onder maaiveld wordt verstoord een rapport moet worden overlegd waaruit blijkt dat de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld.

6 Kadaster 2013

6 Aardwetenschappelijke waarden

De aardkundige gegevens staan samengevat in tabel 1.

Het plangebied ligt in het archeologisch landschap 'Zeeuws-Zuidhollands kleigebied', in de landschapszone kwelders.⁷ Dit gebied maakte ooit deel uit van het Pleistocene rivierterras van de Rijn en de Maas. De afzettingen van dit terras bestaan voornamelijk uit grof zand en grind en worden tot de Formatie van Kreftenheije gerekend. Rond ca. 9.700 v. Chr. vindt de overgang naar het Holoceen plaats, de relatief warme periode waarin we nu leven. Eerst is op het rivierterras een overstromingsdek afgezet. Deze klei- of leemlaag van ca. 1 m dik wordt de Laag van Wijchen genoemd. Daarna is een periode van veel vegetatiegroei en ontstaat een veenlaag, de Basisveen Laag. Daarna is in het gebied sprake van rivierenactiviteit. De afzettingen van deze stroomgordel worden gerekend tot de Formatie van Echteld.⁸

Gaandeweg stijgt de zeewaterspiegel en rond 6.000 tot 5.000 v. Chr. is de kustlijn verschoven naar het onderzoeksgebied. Hier vormt een uitgestrekt getijdengebied, vergelijkbaar met het huidige Waddengebied. Het getijdengebied sterkt zich uit over een groot deel van Zuid-Holland en Zeeland. Het gebied wordt doorsneden door zeegeulen (getij-inversiegeulen). In de zeegeulen en direct naast de zeegeulen wordt zand en zandige klei afgezet. Verder van de zeegeulen af wordt voornamelijk siltige klei afgezet. Alle in deze periode afgezette zand- en kleilagen worden tot het Laagpakket van Wormer gerekend (Formatie van Naaldwijk).⁹

In het omringende gebied zijn tijdens de beginfase van het ontstaan van een kustlijn kleine duinen en strandwallen gevormd. Deze worden tot de Laag van Ypenburg gerekend. Hoewel de kans op de aanwezigheid van een duin van de Laag van Ypenburg klein wordt geacht, valt het nog niet helemaal uit te sluiten. De duintjes van de Laag van Ypenburg waren tijdens het Neolithicum geschikte vestigingsplaatsen.¹⁰

Volgens de kaarten uit de Atlas van Nederland in het Holoceen maakt het plangebied in 2750 v. Chr. nog deel uit van het getijdengebied en in 1500 v. Chr. van een veenmoeras (fig. 8).¹¹ In die periode ontstaat ten westen van het plangebied een kustbarrière. Hierdoor neemt de invloed van de zee op het onderzoeksgebied af en kan het gebied verzoeten. In deze periode ontstaan goede condities voor veengroei en daarom is in het gebied een dikke veenlaag ontstaan. De veenmoerassen zijn wilde en ontoegankelijke landschappen.¹²

In de periode van ca. 800 v. Chr. tot 300 n. Chr. wordt ten zuiden van het plangebied een tak van de Gantel actief (fig. 9). Dit is een zeeinbraak vanuit het Maasestuarium. Aan weerszijden van de tak van de Gantel worden dekafzettingen afgezet (siltige klei). Deze periode wordt in de oude benaming de Duinkerke-1 fase genoemd (in de lokale terminologie Gantel Laag). De kreekgeulen van de Gantel-fase zijn in de Romeinse tijd druk bevolkt en hebben nog in de Late Middeleeuwen als woongrond gediend. In de Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen is rondom de nederzettingen een uitgebreid cultuursysteem

7 Rensink e.a. 2015

8 <http://www.dinoloket.nl/ondergrondmodellen>, De Mulder 2003; Cohen e.a. 2012

9 De Mulder 2003

10 Vos, Rieffe, en Bulten 2007; Holthausen 2021

11 Vos e.a. 2018

12 de Mulder 2003

ontstaan in de top van de Gantel Laag.¹³ Op de geologische kaart van Westland is het plangebied aangeduid als eenheid 2 (Gantel afzettingen op oudere afzettingen, fig. 10).

Zowel op de geomorfologische- als de bodemkaart ligt het plangebied in de bebouwde kom (fig. 11 en 12).

Op de hoogte-reliëfkaart ligt het plangebied hoog vergeleken met vlaktes verder naar het zuiden en oosten (fig. 13). De hoge ligging komt deels door de ligging op de afzettingen van de Gantel Laag. Echter een groot deel van het hoogteverschil is waarschijnlijk veroorzaakt door vervening van de polders. Ongeveer 1 km naar het noorden wordt het landschap nog hoger vanwege oude duinen. Gedeeltelijk zal ook ophoging plaatsgevonden hebben, waardoor hoogteverschillen zijn verzwakt of versterkt. Het straatniveau ligt op tussen 0,3 en 0,6 m NAP (fig. 14).

Bron	Situatie plangebied, omschrijving
Geologie (fig. 9)	Geologische Overzichtskaart 1 : 250 000. ¹⁴ - Na7: Laagpakket van Walcheren / Formatie van Nieuwkoop; zeeklei en -zand met inschakelingen van veen (Na7) Beddinggordels: ¹⁵ - Het plangebied ligt op 300 m ten noorden van de Gantel (zeeinbraak, actief tussen 800 v. Chr. en 300 n. Chr.) Geologische kaart Westland: - Laagcomplex van Westland op Hollandveen op Laagcomplex van Delfland/Laagpakket van Wormer. Zandafzettingen Laagcomplex van Delfland/Laag van Rijswijk dieper dan 5 m -NAP.
Geomorfologie (fig. 11)	Geomorfologische kaart 1 : 50 000: Bebouwing (Beb)
Bodemkunde (fig. 12)	Bodemkaart 1 : 50 000: Bebouwing (bebouwd)
AHN (fig. 13 en 14)	Het maaiveld ligt op ongeveer 0,3 m NAP.

Tabel 1: Aardkundige waarden.

¹³ Holthausen 2021

¹⁴ De Mulder 2003

¹⁵ Cohen e.a. 2012

7 Historische situatie

Het gebied ten oosten van de strandwal van Rijswijk wordt in de Romeinse tijd aantrekkelijk voor bewoning. Vindplaatsen uit de Romeinse tijd zijn aangetroffen aan onder andere de Sir Winston Churchilllaan.¹⁶ Opgemerkt moet worden dat de Sir Winston Churchilllaan ter hoogte van de Gantel beddinggordel ligt. Het plangebied ligt hier 200 m ten noorden van.

Aan het einde van de 3^e eeuw wordt het gebied verlaten. Bewoningssporen uit de 4^e tot 11^e eeuw zijn niet bekend in de omgeving van Rijswijk. Het dorp Rijswijk ontstaat rond de 12^e eeuw toen de gebieden achter de strandwallen werden ontgonnen. In de omgeving ontstaan naast de weilanden en bouwlanden ook veel kastelen en landerijen.¹⁷ De historische kern ligt ongeveer 2,4 km ten noordoosten van het plangebied. De naam is een samenstelling van 'ris' (twijg, takken of vlechtwerk) en 'wijk' (nederzetting).¹⁸

De Plaspoelpolder is aan het begin van de Late Middeleeuwen vanaf de strandwal bij Rijswijk ontgonnen. Verspreid in het gebied zijn archeologische resten van de eerste ontginners gevonden uit de Late Middeleeuwen.¹⁹ De ontginning wordt gekenmerkt door langwerpige percelen; het zogenaamde slagenlandschap.

Op een 17^e eeuwse kaart ligt het plangebied in de Plaspoelse polder ten noorden van de Vlietweg (fig. 15), de huidige Sir Winston Churchilllaan. Vermoedelijk is het plangebied in deze periode onbebouwd.

Op de kaart van Kruikius en Kruikius uit 1712 is meer detail beschikbaar (fig. 16). Het plangebied lijkt ook nu onbebouwd. De bebouwing ligt ten zuiden van de Vlietweg en naar het oosten (de 'Ockenburch'). Tevens ligt het plangebied op enige afstand van bekende wegen.

Op de kadastrale minuut wordt duidelijk dat het plangebied uit weiland bestaat (fig. 17). Het plangebied ligt ongeveer 220 m ten noorden van de Vlietweg. De situatie verandert niet tot en met omstreeks 1958, wanneer de Prinses Beatrixlaan wordt aangelegd direct ten westen van het plangebied (fig. 18 tot en met 23). Tussen 1958 en 1964 worden de eerste gebouwen van het winkelcentrum gebouwd (fig. 24). Hiermee is ook het plangebied bebouwd. Bij de aanleg van de bebouwing is het mogelijk dat het terrein is opgehoogd. Hierna verandert het landgebruik in het plangebied niet meer (fig. 25 en 26). Het pand is in 2001 verbouwd.

¹⁶ Dorenbos, Holthausen, en Koot 2010

¹⁷ Bureau Monumentenzorg en Archeologie 2013

¹⁸ Van der Sijs 2010

¹⁹ Holthausen 2021

8 Mogelijke verstoringen

Het plangebied is bebouwd. Voor zover bekend zijn geen kelders aanwezig. De onderkant van de funderingen ligt vermoedelijk op ongeveer 90 cm -mv. (fig. 7). Het is niet bekend of voor de funderingen heipalen zijn gebruikt. Door de bouwwerkzaamheden in de 20^e eeuw kunnen archeologische resten zijn vergraven. De mate van vergraving is deels afhankelijk van de dikte van een eventueel aanwezig ophogingspakket.

9 Archeologische en bouwhistorische waarden

Archeologische vondstlocaties en zaken staan weergegeven in fig. 27 en staan toegelicht in tabel 2. De belangrijkste bevindingen worden in de lopende tekst samengevat.

Het plangebied ligt binnen de grenzen van een archeologisch booronderzoek (zaak 4.677.843.100). De resultaten van dit onderzoek zijn echter nog niet bekend.

Ongeveer 250 m ten westen van het plangebied, aan de Generaal Spoorlaan, heeft een archeologisch proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden (zaak 4.549.790.100). Hier zijn greppels uit de Nieuwe tijd aangetroffen. De sporen worden als niet behoudenswaardig beschouwd.

200 m ten zuidwesten van het plangebied, aan de Sir Winston Churchilllaan, heeft een archeologisch proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden (zaak 2.196.861.100). De bodem bleek hier diep geroerd te zijn. Slechts één greppel, mogelijk uit de Romeinse tijd, is aangetroffen. Het spoor is als niet behoudenswaardig beschouwd.

In het plangebied zijn geen bekende militaire erfgoedwaarden aanwezig.²⁰

In het plangebied staan geen bekende (ondergrondse) bouwhistorische waarden geregistreerd.²¹

Archeologische terreinen
Geen.
Zaken (incl. evt. bijbehorende vondsten)
2.037.500.100: Rijswijk, spoorverdubbeling spoor Rijswijk, boring In totaal zijn op 9 locaties onderzoeken uitgevoerd. In het oosten van het Wilhelminapark werden archeologische sporen uit de Romeinse tijd gevonden. Daarom is hier (en op andere locaties zoals ter hoogte van de Corbulo-gracht) aanvullend archeologisch onderzoek nodig. 2.121.254.100: Rijswijk, Trekvljet, bureauonderzoek Het deeltracé Prinses Beatrixlaan ligt volgens de Beleidskaart in een gebied met een overwegend middelhoge verwachting op archeologische waarden, deels een hoge verwachting waar er respectievelijk twee strandwallen en twee stroomruggen worden gekruist. Het tussenliggende gebied is afgedekt met veen en klei. Het gehele deeltracé bood goede mogelijkheden voor bewoning vanaf de IJzertijd tot de Middeleeuwen. De meest zuidelijk gelegen standwal kan sporen uit de prehistorie bevatten. Op de locaties waar de strandwallen worden gekruist dient archeologisch vooronderzoek plaats te vinden, eventueel resulterend in archeologische begeleiding of opgraving. Dit geldt eveneens voor de zone met de mogelijke loop van het kanaal van Corbulo met daarnaast de Romeinse weg van Forum Hadriani naar het Helinium (Maasmond). Er dient rekening mee te worden gehouden dat het tracé geheel gepland is op de locatie van bestaande wegen, waardoor de bodemopbouw grotendeels verstoord zal zijn. De potentiële aantasting van het bodemarchief bedraagt ca. 1.609 meter. Daar waar de wegen niet diep gefundeerd zijn of waar het tracé overige groenstroken kruist moet onderzocht worden of er sprake is van een intacte bodemopbouw, en zo ja, of er sprake is van archeologische resten in het gebied.²² 2.193.597.100: Rijswijk, Voormalig HBG terrein, bureauonderzoek In het plangebied kunnen resten voorkomen vanaf het Neolithicum. In deze periode heeft bewoning kunnen plaatsvinden op duinen in de verder laaggelegen strandvlakte. In de Bronstijd en het begin van de IJzertijd is door vernatting een veenmoeras gegroeid, waar geen bewoning mogelijk was. Wel kan vanaf de nabij gelegen strandwal het gebied geëxploiteerd zijn. Derhalve kunnen incidentele vondsten, zoals pijlpunten, worden aangetroffen in het veenmoeras dat tussen de

²⁰ Stichting RAAP 2017; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2016

²¹ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2017

²² Hessing, Klerks, en Mietes 2006

strandwallen is gevormd. In het plangebied kunnen bewonings- en landbouwsporen uit het Neolithicum, de Late IJzertijd en Romeinse tijd worden verwacht. Eventuele archeologische waarden uit eerstgenoemde periode worden verwacht op duinen in de verder laaggelegen strandvlakte. De kans hierop is middelhoog. Wanneer oeverafzettingen van een zijkreek van de Gantel aanwezig zijn, is de kans op het aantreffen van archeologische waarden uit de Late IJzertijd en Romeinse tijd hoog. Indien geen zandige sedimenten aanwezig zijn, wordt de kans middelhoog geacht. De vondsten worden direct onder het maaiveld verwacht.

Na de Romeinse tijd lijkt het gebied te zijn verlaten. Er zijn geen aanwijzingen voor bewoning in de Middeleeuwen of Nieuwe tijd gevonden. Ook historische kaarten geven geen aanwijzingen voor bewoning, uitgezonderd enkele hofsteden waarvan de locatie bekend is. Derhalve wordt de kans op het aantreffen van resten daterend na de Romeinse tijd zeer klein geacht. Vermoedelijk zijn onder de huidige bebouwing geen archeologische waarden meer aanwezig door de onderkeldering. Ook in het overige gedeelte van het terrein zal de bodem deels verstoord tijdens de inrichting van het HBG terrein. Tot hoe diep de verstoring reikt is niet bekend. De verwachte archeologische waarden uit met name de IJzertijd en Romeinse tijd kunnen in de onbebouwde zones derhalve nog intact zijn. Er wordt een verkennend booronderzoek geadviseerd.²³

2.196.861.100: Rijswijk, Wereldhave, proefputten\proefsleuven

Het archeologisch proefsleuvenonderzoek heeft uitgewezen dat de bodem binnen een deel van het plangebied in het subrecente verleden tot relatief grote diepte is geroerd. Met name langs de P.A. van der Steurlaan en langs de Sir Winston Churchilllaan, respectievelijk ter plaatse van de voormalige parkeergarage en het (kantoor)gebouw, bleek de bodem tot een niveau van tenminste - 2,43 m NAP te zijn verstoord. De in dit deel van het plangebied aangelegde proefsleuven hebben slechts één archeologisch spoor –een smalle greppel– opgeleverd. Dit spoor betreft mogelijk de (noordelijke) bermgreppel van de Romeinse weg, hoewel het onderzoek een datering in het (sub)recente verleden niet kan uitsluiten. De overige twee werkputten ter plaatse van het voormalig parkeerterrein hebben uitgewezen dat hier sprake was van een deels ongestoord bodemprofiel vanaf een niveau van circa -1,25 m NAP. Vanwege het ontbreken van archeologische sporen en vondsten kan geconcludeerd worden dat noch in de Romeinse tijd noch in Late Middeleeuwen en/of Nieuwe Tijd ter plaatse bewoning is geweest. Ook van de eventuele aanwezigheid van het Kanaal van Corbulo, van (crematie)graven of andere aan de Romeinse weg gerelateerde structuren is niets gebleken. Het was niet mogelijk om de groenstrook langs de Churchilllaan te onderzoeken, waardoor niet duidelijk is of de bodem hier nog intact is en of de verwachte resten uit de Romeinse tijd zich wellicht hier bevinden. De waardstelling van de vindplaats is niet-behoudenswaardig. Vervolgonderzoek binnen de grenzen van het onderhavige plangebied is derhalve niet noodzakelijk.²⁴

Bij deze zaak is vondstlocatie 1.137.689 geregistreerd.

De vondsten betreffen drie stuks keramiek daterend uit de Nieuwe tijd.

2.314.253.100: Rijswijk, Prinses Beatrixlaan, plan-MER Beatrixlaan, bureauonderzoek

Het onderzochte gebied is opgedeeld in vijf deelgebieden. Deelgebied C betreft het gebied tussen de Generaal Spoorlaan en Sir Winston Churchilllaan, waaronder winkelgebied In de Bogaard. Hier geldt in het algemeen op basis van geologische omstandigheden een overwegend middelhoge verwachting voor resten uit de Romeinse tijd, de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Eventueel aanwezige vindplaatsen uit deze perioden worden verwacht in of op het kleipakket (Laagpakket van Walcheren). De te verwachten complextypen, sporen en vondsten zijn als bovengenoemde. Het tracé van de Sir Winston Churchilllaan zelf valt naar alle waarschijnlijkheid samen met de voormalige Romeinse hoofdweg. Ook kunnen sporen en/of constructies aanwezig zijn in directe of indirecte relatie tot de Romeinse weg, zoals (crematie)graven. Tevens worden resten van het Romeinse Kanaal van Corbulo verwacht. Er geldt een matige tot middelhoge verwachting voor gaafheid en conservering van aanwezige archeologische resten. De verwachting bestaat dat de aanleg van de Sir Winston Churchilllaan aanwezige archeologische resten in min of meerdere mate hebben verstoord. Dit zal met name gelden voor de ondiep gelegen resten. De dieper gelegen resten, zoals die van het Kanaal van Corbulo, zullen naar verwachting in mindere mate zijn verstoord. Alleen veldonderzoek kan de kwaliteit en conservering van de aanwezige resten met zekerheid bepalen. Voor het gebied ten oosten van de Beatrixlaan geldt dat een belangrijk deel in het (sub)recente verleden verstoord zal zijn. Het betreft met name het Bogaardplein en de omliggend gebouwen (met kelders), als ook een groot deel van het winkelcentrum 'In de Bogaard'.²⁵

2.322.394.100: Rijswijk, Voormalig HBG-terrein, Voormalig HBG-terrein, bureauonderzoek

Uit het booronderzoek is gebleken dat in het plangebied vermoedelijk twee kreekssystemen aanwezig zijn geweest. Het oudste ligt in het noordwesten van het plangebied. De afzettingen hiervan worden afgedekt door oever- en dekafzettingen van het jongere systeem, dat elders in het plangebied

23 Blom 2008

24 Holthausen 2011a

25 Holthausen 2011b

beddingafzettingen heeft gesedimenteerd. Beide krekken zijn vermoedelijk onderdeel van het Gantelsysteem, dat actief was in de IJzertijd. De oeverafzettingen van beide systemen zijn vermoedelijk bewoonbaar geweest. Er zijn echter geen archeologische indicatoren of gerijpte of humeuze lagen hierin aangetroffen, die kunnen duiden op bewoning van de oever. De top van de dekafzettingen is na bedijking in de Late Middeleeuwen bewoonbaar geweest. Dit niveau is echter omgewerkt, vermoedelijk bij de aanleg van de huidige bebouwing. Het advies is vrijgave.²⁶

3.300.063.100: Rijswijk, Generaal Spoorlaan HBG, bureauonderzoek

De locatie ligt in een zone waar zowel bewoningssporen uit de prehistorie (met name uit de periode 3500-1000 voor Chr.) als uit de Romeinse tijd (eerste-derde eeuw na Chr.) en vanaf de late middeleeuwen (vanaf de twaalfde eeuw) zijn te verwachten. Uit het bureauonderzoek bleek dat binnen het plangebied geen archeologische vindplaatsen zijn geregistreerd. Wel bevinden zich er verschillende in de directe omgeving. Er zijn geen historische bronnen waaruit blijkt dat op de locatie in de afgelopen eeuwen bebouwing heeft bestaan. Anderzijds: er zijn nauwelijks oude kaarten beschikbaar. Op basis van de bodemopbouw van het plangebied en oudere gegevens van booronderzoeken (ca. 1960, archief Gemeente Rijswijk) en 2011 (Blom 2011) zijn op twee niveaus archeologische resten te verwachten. Het oudste, prehistorische niveau ligt op een diepte vanaf zo'n 150 cm -NAP. Het jongste niveau ligt in de top van het laagpakket van Walcheren - direct onder de ophogingslaag - en kan archeologische resten bevatten uit de Romeinse tijd en jonger. Er wordt aanbevolen een verkennend veldonderzoek uit te voeren door middel van een booronderzoek, gericht op het prehistorische niveau. Een proefsleuvenonderzoek is een betere methode maar door de hoge kosten niet haalbaar. Voor het opsporen van mogelijke vindplaatsen uit de Romeinse tijd en jonger is een proefsleuvenonderzoek de meest geschikte methode.²⁷

4.549.790.100: Rijswijk, HBG terrein, proefputten\proefsleuven

Vervolg op zaak 2.322.394.100. Tijdens het onderzoek zijn verspreid over het plangebied 3 proefsleuven aangelegd met een totaal oppervlak van 662,6 m². Verspreid over de proefsleuven zijn verschillende archeologische resten aangetroffen. Het gaat om meerdere greppels met een recente datering. Op basis van de waardering van de aangetroffen resten, waarbij is gekeken naar zowel de fysieke als de inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats, wordt geconcludeerd dat het hier niet gaat om een behoudenswaardige vindplaats. De resultaten van het onderzoek tonen aan dat bij de bestaande planvorming geen waardevolle archeologische resten verstoord zullen worden. Er gelden zodoende geen restricties ten aanzien van de verdere planvorming binnen de grenzen van huidig plangebied. Wel dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van een vindplaats uit de Romeinse tijd in de nabije omgeving.²⁸

4.660.127.100: Rijswijk, Romeinse Route, opgraving

Het onderzoek is in 2019 aangemeld. De resultaten zijn nog niet beschikbaar.

4.677.843.100: Delft, Vlaardingen, Eneco Leiding over midden, boring

Het onderzoek is in 2019 aangemeld. De resultaten zijn nog niet beschikbaar.

4.770.499.100: Rijswijk, Karterend boren Leiding door het Midden, begeleiding

Het onderzoek is in 2020 aangemeld. De resultaten zijn nog niet beschikbaar.

5.103.642.100: Rijswijk, Prinses Beatrixlaan e.o., bureauonderzoek

Het onderzoek is in 2021 aangemeld. De resultaten zijn nog niet beschikbaar.

Vondstlocaties los

1.032.670: Rijswijk, Niet-archeologisch: graafwerk

Op deze locatie zijn de volgende vondsten geregistreerd:

- Onbekend aantal, kalksteen/mergel, Romeinse Tijd: fragmenten Franse (witte) kalksteen.
- Onbekend aantal, keramiek, aardewerk, handgevormd, Romeinse Tijd: fragmenten inheems aardewerk.
- Onbekend aantal, keramiek, aardewerk, gedraaid, Romeinse Tijd: fragmenten Romeins (import)aardewerk.

Tabel 2: Archeologische terreinen, zaken en vondstlocaties ca. 200 m van het plangebied.

²⁶ Blom 2011

²⁷ Koot 2016

²⁸ Hakvoort en Coppens 2018

10 Gespecificeerde verwachting

Het plangebied heeft in het Neolithicum ongeveer ter hoogte van de toenmalige kustlijn gelegen. De in deze periode gevormde duintjes worden tot de Laag van Ypenburg gerekend. De kans op intacte duintjes in het plangebied lijkt op basis van het ten zuiden van het plangebied uitgevoerde booronderzoek klein, maar kan nog niet worden uitgesloten. Een eventuele archeologische vindplaats uit het Neolithicum zal zich manifesteren door een cultuurlaag met aardewerkfragmenten, vuursteenartefacten en houtskool op de top van de duinafzettingen.

Het plangebied wordt mogelijk tijdens de Romeinse tijd in cultuur gebracht. In het plangebied kunnen de resten van een cultuurlandschap (perceleringsgreppels) en eventueel begravingsresten aanwezig zijn. In de Vroege Middeleeuwen was het gebied waarschijnlijk verlaten. Gedurende de (her)ontginning van het gebied in de 11^e en 12^e eeuw was het gebied bewoond. Later verplaatste de bewoning zich naar de ontginningsbasis (de Rijswijkse strandwal). De eventuele resten van bewoning uit de Late Middeleeuwen kenmerken zich door een sporenniveau van greppels en paalkuilen. Gidsartefacten voor de Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen zijn aardewerkfragmenten. Op basis van het historische kaartmateriaal worden in het gebied geen resten verwacht uit de Nieuwe tijd.

De verwachting wordt als volgt gespecificeerd:

1. *Datering*

In de Laag van Ypenburg (oude strand- en duinafzettingen) kunnen archeologische resten uit het Neolithicum aanwezig zijn.

In de Gantel Laag kunnen archeologische resten uit de Romeinse tijd en Late Middeleeuwen aanwezig zijn.

2. *Complextype*

Archeologische resten uit het Neolithicum zijn gerelateerd aan permanente kampementen gericht op jacht en veeteelt en begravingen.

Archeologische resten uit de periode van landbouwsamenlevingen en staatssamenlevingen zijn gerelateerd aan bewoning, economie, infrastructuur, rituelen en begravingen.

3. *Omvang*

Als in het plangebied een duin van de Laag van Ypenburg aanwezig is, zal deze waarschijnlijk geheel bewoond en/of gebruikt zijn geweest gedurende het Neolithicum.

Archeologische resten gerelateerd aan bewoning uit de periode van de landbouwsamenlevingen kunnen worden beschouwd als vlakelementen met variabele omvang (klein tot groot). Sommige complextypen kunnen zich ook als puntelementen manifesteren (begravingen, depots) of als lijnelementen (wegen, watergangen, percelering).

4. *Diepteligging*

Afhankelijk van de aanwezigheid van de Laag van Ypenburg en de mate van duinvorming ligt dit niveau tussen ca. 2 en 3 m -mv.

Archeologische resten in de top van de Gantel Laag kunnen aanwezig zijn direct onder de bouwvoor of onder een ophogingslaag van onbekende diepte.

5. *Gaafheid en conservering (fysieke kwaliteit)*

Een eventuele archeologische vindplaats in de Laag van Ypenburg is goed bewaard door de latere bedekking door veen en de ligging onder de grondwaterspiegel.

Een eventuele archeologische vindplaats in de top van de Gantel Laag kan deels verstoord geraakt door jongere agrarische activiteiten. Anorganische artefacten zijn goed bewaard gebleven, organische artefacten alleen onder de grondwaterspiegel.

6. *Locatie*

Hele plangebied.

7. *Uiterlijke kenmerken (prospectie kenmerken):*

Archeologische resten uit het Neolithicum kenmerken zich door de aanwezigheid van een archeologische laag. Dit is een doorwerkte laag bestaande uit het oorspronkelijke sediment dat is vermengd met archeologische indicatoren zoals bot-, houtskool- en aardewerkfragmenten.

Archeologische vindplaatsen in de top van Gantel afzettingen bestaan voornamelijk uit een archeologisch sporenniveau. Gidsartefacten voor de Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen zijn aardewerkfragmenten.

8. *Mogelijke verstoringen*

Door bouwactiviteiten in de 20^e eeuw kunnen archeologische resten zijn vergraven. De onderkant van de funderingen ligt vermoedelijk op ongeveer 90 cm -mv. Mogelijk is een ophogingspakket aanwezig. Hieronder kunnen nog afzettingen van de Gantel aanwezig zijn, al is het mogelijk dat de top is verstoord/vergraven. De dieper liggende strand- en duinafzettingen (Laag van Ypenburg) kunnen bewaard zijn gebleven. Het is niet bekend of voor de funderingen heipalen zijn gebruikt.

11 Conclusie

1. *Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?*

De beoogde ingreep bestaat uit de bouw van een woontoren. De exacte ingrepen zijn echter nog niet bekend.

2. *Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?*

Het plangebied ligt in het archeologisch landschap 'Zeeuws-Zuidhollands kleigebied', in de landschapszone kwelders. In het plangebied liggen afzettingen van het laagpakket van Wormer. De top ligt waarschijnlijk tussen 3 en 4 m -mv. In het plangebied kunnen mogelijk duinen of strandwallen van de Laag van Ypenburg aanwezig ongeveer tussen 2 en 3 m NAP. Hierop ligt vermoedelijk veen en/of afzettingen van de Gantel.

3. *Is sprake van bekende bodemverstoringen?*

Het plangebied is volledig bebouwd. Voor zover bekend zijn geen kelders aanwezig. De onderkant van de funderingen ligt vermoedelijk op ongeveer 90 cm -mv. Het is niet bekend of voor de funderingen heipalen zijn gebruikt. Door de bouwwerkzaamheden in de 20^e eeuw kunnen archeologische resten zijn vergraven. Mogelijk is bij de bouw van de bestaande bebouwing het terrein opgehoogd. Het is niet bekend of en in welke mate dit gebeurd is.

4. *Wat is de historische ontwikkeling van het plangebied?*

Op eventuele duinen van de Laag van Ypenburg kan in het Neolithicum gewoond zijn door de geschikte landschappelijke ligging. Het gebied ten oosten van de strandwal van Rijswijk wordt in de Romeinse tijd aantrekkelijk voor bewoning, met name op de oevers van de Gantel. Vindplaatsen uit de Romeinse tijd zijn aangetroffen aan onder andere de Sir Winston Churchilllaan. Deze weg ligt ter hoogte van de Gantel beddinggordel en 200 m ten zuiden van het plangebied. Het gebied is vermoedelijk verlaten tussen de 3^e en 12^e eeuw. Hierna wordt het gebied achter de strandwallen ontgonnen. In de 18^e eeuw is het plangebied vermoedelijk onbebouwd. In de 19^e eeuw bestaat het plangebied uit weiland en ligt het op enige afstand van bekende wegen. Omstreeks 1958 wordt de Prinses Beatrixlaan direct ten westen van het plangebied aangelegd en wordt hierna het winkelcentrum gebouwd. Hierna verandert het landgebruik niet meer.

5. *Is sprake van bekende archeologische waarden (zoals AMK terreinen, vondstlocaties, historische kernen) in het plangebied en directe omgeving, en zo ja welke?*

Bij archeologische proefsleuvenonderzoeken in de omgeving van het plangebied zijn geen behoudenswaardige archeologische resten aangetroffen. Eén greppel is gedateerd in de Romeinse tijd, al is dit niet zeker. In de omgeving zijn verder alleen greppels uit de Nieuwe tijd aangetroffen.

6. *Kunnen archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn? Zo ja, wat is daarvan op hoofdlijnen de omvang, ligging, aard en datering?*

Archeologische waarden uit het Neolithicum kunnen vooralsnog niet worden uitgesloten omdat niet bekend is of in het plangebied een duin van de Laag van Ypenburg aanwezig is. Bewoning in de Romeinse tijd vindt met name plaats op de Gantel Laag. Deze afzettingen kunnen vanaf het maaiveld aanwezig zijn. In

de omgeving van het plangebied zijn echter geen Romeinse vindplaatsen bekend. In de Vroege Middeleeuwen was het gebied waarschijnlijk verlaten. Gedurende de (her)ontginning van het gebied in de 11^e en 12^e eeuw was het gebied nog bewoond. Later verplaatste de bewoning zich naar de ontginningsbasis (de Rijswijkse strandwal). De eventuele resten van bewoning uit de Late Middeleeuwen kenmerken zich door een sporenniveau van greppels en paalkuilen.

7. *Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?*

Door de voorgenomen ingrepen kunnen eventuele archeologische waarden in de afzettingen van de Gantel en in de dieper gelegen Laag van Ypenburg worden vergraven.

8. *Welke vervolgstap(pen) kunnen worden genomen om rekening te houden met (mogelijke) archeologische resten?*

Aanbevolen wordt om een vervolgonderzoek uit te voeren om nader te bepalen of de Laag van Ypenburg aanwezig is en wat hiervan de aard, intactheid en diepteligging is. Het vervolgonderzoek dient tevens om te bepalen wat de aard en intactheid van de top van de Gantel Laag (oude bouwvoor) is. Daarnaast kan de dikte van een eventueel ophogingspakket vastgesteld worden.

9. *Indien vervolgonderzoek wordt geadviseerd: Welke methode(n), techniek(en) en strategie(ën) van Inventariserend veldonderzoek zijn hiervoor geschikt?*

Aanbevolen wordt om een verkennend uit te laten voeren in de vorm van een booronderzoek. Hiermee kan nader worden bepaald wat de aard en intactheid van het bodemprofiel is, waaronder een eventueel ophogingspakket, afzettingen van de Gantel en de Laag van Ypenburg. Omdat het plangebied grotendeels bebouwd is, zullen inpandige boringen gezet moeten worden. Echter, omdat het pand nog in gebruik is en onbekend is waar en hoe dik de funderingen zijn, is een andere optie om de boringen tijdens of na de sloop te zetten.

de boringen zijn in eerste instantie bedoeld om vast te stellen of afzettingen van de Laag van Ypenburg aanwezig zijn. Alhoewel het zetten van boringen over het algemeen niet geschikt is voor het karteren van archeologische resten, blijft het vanwege de diepteligging de enige haalbare methode. Door de grote diepte is het niet mogelijk om bijvoorbeeld proefsleuven te graven, indien blijkt dat resten aanwezig kunnen zijn.

In deze regio zullen de ondiepe archeologische resten zich met name manifesteren als een archeologisch sporenniveau omdat de archeologische laag is verdwenen. Dit is zeer moeilijk op te sporen met boringen. De boringen zullen daarom gezet worden met het doel de bodemopbouw te verkennen. Als hieruit blijkt dat archeologische resten aanwezig kunnen zijn, dan zijn proefsleuven een geschikte methode voor het karteren van archeologische resten.

12 Advies

In het plangebied bestaat de bovenste 90 cm van het bodemprofiel uit geroerde grond. Echter, door de aanwezigheid van een eventueel ophogingspakket kan het potentiële archeologische niveau in de top van de afzettingen van de Gantel toch (deels) intact zijn. Mogelijk zijn op een dieper niveau duinafzettingen aanwezig (Laag van Ypenburg). Als dat zo is, kunnen ook archeologische resten uit het Neolithicum aanwezig zijn.

Bureau voor Archeologie adviseert daarom om aanvullend onderzoek uit te voeren in de vorm van een verkennend booronderzoek, bij voorkeur inpandig. Zo kan meer informatie over de aard- en intactheid van het bodemprofiel worden verzameld, waaronder een ophogingspakket, afzettingen van de Gantel en de Laag van Ypenburg. Op deze manier kan de specifieke verwachting worden verfijnd en getoetst en worden bepaald of bij de planontwikkeling nog rekening gehouden moet worden met aanvullend onderzoek, of niet.

13 Literatuur

- Actueel Hoogtebestand Nederland. 2018. 'AHN3'. Digitale Hoogtekaart. <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>.
- Alterra. 2014. 'Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, digitale en landsdekkende versie'. Wageningen.
- Balthasars, Floris. 1655. 'Kaart van de waterscheiding tussen de oostambachten en de westambachten'. <http://www.archieven.nl/nl/zoeken?mivast=0&mizig=42&miadt=143&miaet=1&micode=112&minr=893552&mi view=ldt>.
- Blom, J. 2008. 'Rijswijk Voormalig HBG terrein bureauonderzoek'. ADC Rapport 1428. ADC ArcheoProjecten.
- Blom, J.M. 2011. 'Voormalig HBG-terrein te Rijswijk, Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek'. ADC Rapport 2701. ADC ArcheoProjecten.
- Bureau Monumentenzorg en Archeologie. 2013. 'Tussen Oud en Nieuw, Actualisering nota Cultureel Erfgoed gemeente Rijswijk'. Rijswijk.
- Cohen, K. M., E. Stouthamer, H.J. Pierik, en A. H. Geurts. 2012. 'Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta'. Dept. Physical Geography. Utrecht University. <http://persistent-identifier.nl/?identifier=urn:nbn:nl:ui:13-nqjn-zl>.
- Dorenbos, O., O. Holthausen, en J.M. Koot. 2010. 'Definitief Archeologisch Onderzoek De Paulinesymfonie Klaroenstraat te Rijswijk'. Rijswijkse Archeologische Rapporten nummer 27. Rijswijk.
- Hakvoort, A., en C. Coppens. 2018. 'Plangebied Generaal Spoorlaan (HBG Locatie), gemeente Rijswijk; archeologisch vooronderzoek: inventariserend veldonderzoek (verkennende fase) en proefsleuvenonderzoek.' RAAP notitie 5977. RAAP Archeologisch Adviesbureau.
- Hessing, W.A.M., K. Klerks, en E.K. Mietes. 2006. 'MER Verbetering bereikbaarheid Den Haag Extra verbinding Centrale Zone - Rijkswegennet Archeologische en Cultuurhistorische aspectrapportage en advies'. Vestigia rapport V322. Vestigia BV.
- 'HISGIS Zuid-Holland'. 2021. <https://hisgis.nl/projecten/zuid-holland/>.
- Holthausen, O. 2011a. 'Sir Winston Churchillaan, locatie "Wereldhave" te Rijswijk'. Rijswijkse Archeologische Rapporten 33. Gemeente Rijswijk.
- . 2011b. 'Plan-MER Prinses Beatrixlaan. Een archeologisch bureauonderzoek'. Rijswijkse Archeologische Rapporten 31. Gemeente Rijswijk.
- . 2021. 'Archeologisch Bureauonderzoek, Sportpark Elsenburg, Lange Kleiweg'. Rijswijkse Archeologische Rapporten 74. Rijswijk: Gemeente Rijswijk.
- Kadaster. 2013. 'BAG-Viewer'. <http://bagviewer.geodan.nl/index.html>.
- Koot, J.M. 2016. 'Herontwikkeling van de HBG-locatie aan de Generaal Spoorlaan te Rijswijk. Een archeologisch bureauonderzoek'. Rijswijkse Archeologische Rapporten 52. Gemeente Rijswijk.
- Kruikius, N, en J. Kruikius. 1712. 'Overzichtskaart 't Hooge Heemraedschap van Delflant'. Delft.
- Maas, G.J., W.M. van der Meij, S.P.J. van Delft, en A.H. Heidema. 2019. 'Toelichting bij de legenda Geomorfologische kaart Nederland 1:50.000 (2019), achtergronddocument bij het landsdekkende digitale bestand'. Wageningen: Wageningen Environmental Research.

- <http://legendageomorfologie.wur.nl/>.
- de Mulder, E.J.F. 2003. *'De ondergrond van Nederland'*. Wolters-Noordhoff.
- Rensink, E., H.J.T. Weerts, M. Kosian, H. Feiken, en B.I. Smit. 2015. *'Archeologische Landschappenkaart van Nederland. Methodiek en kaartbeeld'*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. <https://doi.org/10.17026/dans-xf6-ywnd>.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. 2016. *'Kaart van verdedigingswerken, alle linies en stellingen'*. <https://landschapinnederland.nl/bronnen-en-kaarten/militaire-landschapskaart>.
- . 2017. *'Rijksmonumentenregister'*. *Cultureelerfgoed.nl*. <https://cultureelerfgoed.nl/monumentenregister>.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, en Data Archiving and Networking Services. *'e-depot voor de Nederlandse archeologie'*. <http://www.edna.nl>.
- Rijkswaterstaat Ministerie van Infrastructuur en Milieu. *'Bodemloket'*. <http://www.bodemloket.nl/>.
- van der Sijs, N. 2010. *'Etymologiebank'*. <http://www.etymologiebank.nl>.
- SIKB. 2018. *'BRL 4000: Beoordelingsrichtlijn Archeologie, versie 4.1'*. SIKB. https://www.sikb.nl/doc/BRL4000/BRL%20SIKB%204000%20Archeologie%20versie%204_1.pdf.
- Stichting RAAP. 2017. *'Indicatieve Kaart Militaire Waarden (IKME)'*. december 22.
- Vos, P. 2017. *'Het ontstaan van Westland-Delfland, gebaseerd op paleolandschappelijk onderzoek en getijsysteemkennis, toelichting op de regionale paleolandschappelijke kartering, uitgevoerd in het kader van het uitbrengen van de Atlas van het Westland'*. Delftse Archeologische Rapporten 130. Delft.
- Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts, en J. Bazelmans. 2018. *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*. Amsterdam: Prometheus.
- Vos, P., en S. de Vries. 2013. *'2e generatie paleogeografische kaarten van Nederland (versie 2.0). op 16 augustus 2017 gedownload van www.archeologieininderland.nl'*. Utrecht: Deltares.
- Vos, P.C., E.C. Rieffe, en E.E.B. Bulten. 2007. *'Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk'*. Den Haag: Dienst Stadsbeheer (Den Haag), Afdeling Archeologie.

Figuren

Figuur 2: Luchtfoto actueel.

Bureau voor Archeologie Rapport 1118

1

Verwachting:
geen verwachting

Beleid:
Geen archeologisch onderzoek nodig.

Vrijstelling activiteiten:
Geen beperkingen.

3

Verwachting:
Middelhoge verwachting Neolithicum
Lage verwachting Brons- en IJzertijd

Beleid:
BMA betrekken bij planontwikkeling,
Controleboringen bij plannen die dieper reiken dan
de Laagpakket van Walcheren en het Hollandveen,
dus die tot in de top van het Laagpakket van Wormer
doordringen (de top van dit laagpakket ligt op ongeveer
2 tot 5 m – NAP).
Dubbelbestemming archeologie.

Vrijstelling activiteiten:
100 m². Verder onderzoek of beschermende maatregelen
afhankelijke van resultaten vooronderzoek.

Figuur 4: Archeologische waardenkaart van de gemeente Rijswijk, deel van de Steentijd tot en met de IJzertijd (Bureau Monumentenzorg en Archeologie 2013).

1

Geen verwachting

Beleid:

Geen archeologisch onderzoek nodig.

Vrijstelling activiteiten:

Geen beperkingen.

2

Lage verwachting Romeinse tijd

Lage verwachting Late Middeleeuwen/jonger

Beleid:

BMA betrekken bij planontwikkeling. Eisen met betrekking tot (voor)onderzoek worden per situatie bekeken.

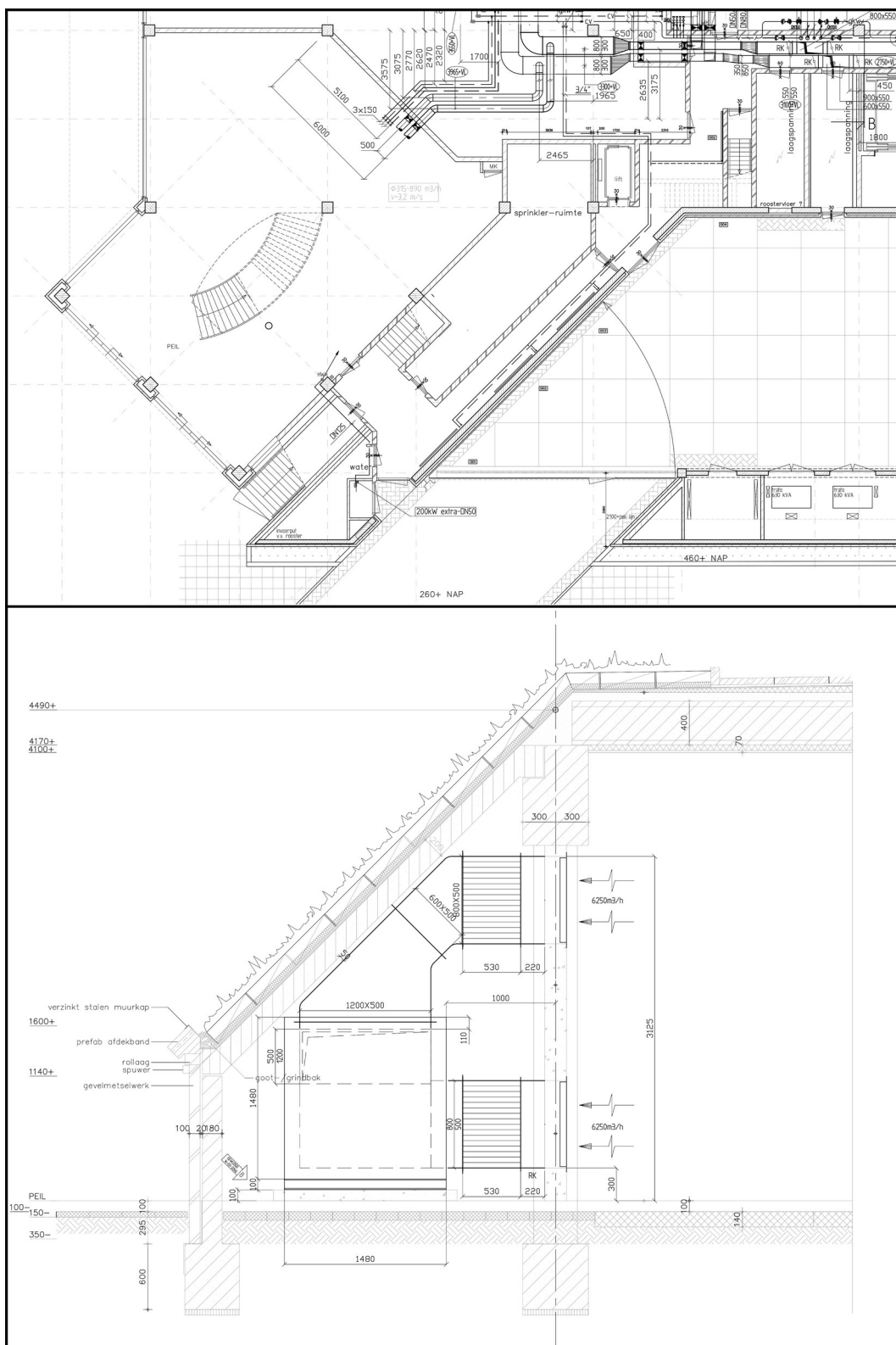
Vrijstelling activiteiten:

Vrijstelling tot 100 m² en voor werkzaamheden tot 50 cm beneden maaiveld.

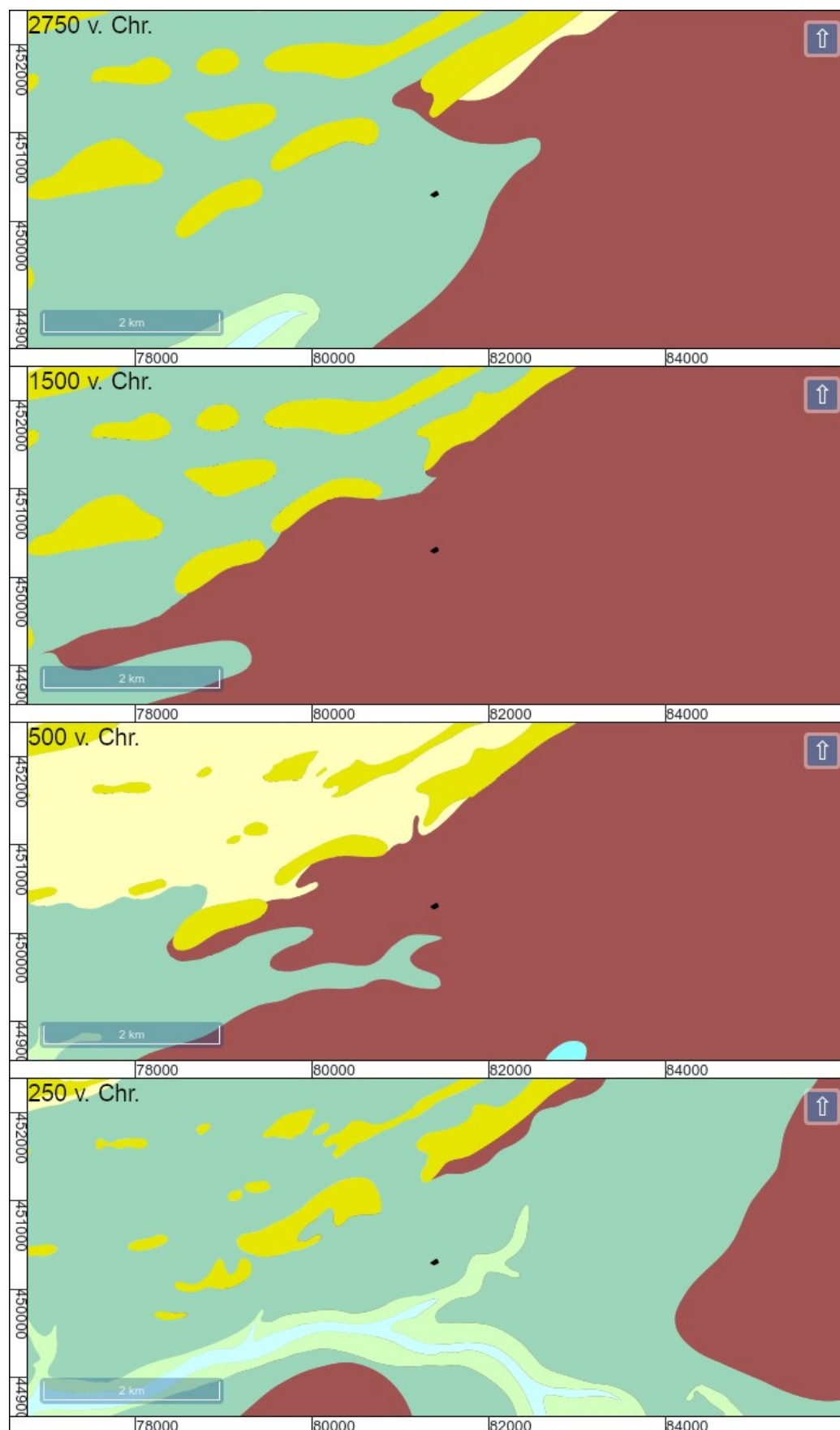
Figuur 5: Archeologische waardenkaart van de gemeente Rijswijk, deel van de Romeinse tijd tot en met de Nieuwe tijd (Bureau Monumentenzorg en Archeologie 2013).

Figuur 6: Nieuwe situatie

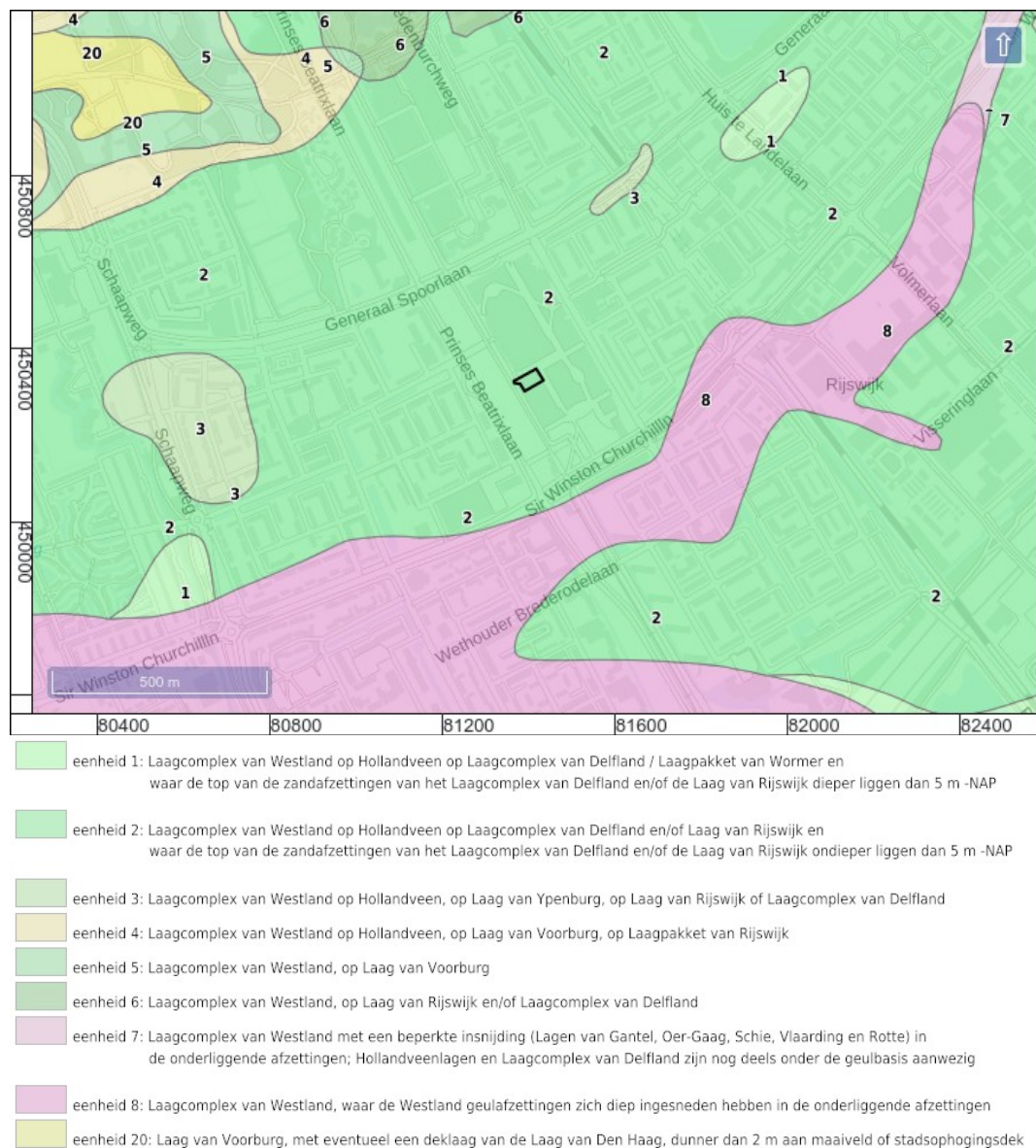

Figuur 7: Bouwtekening van het winkelpand.

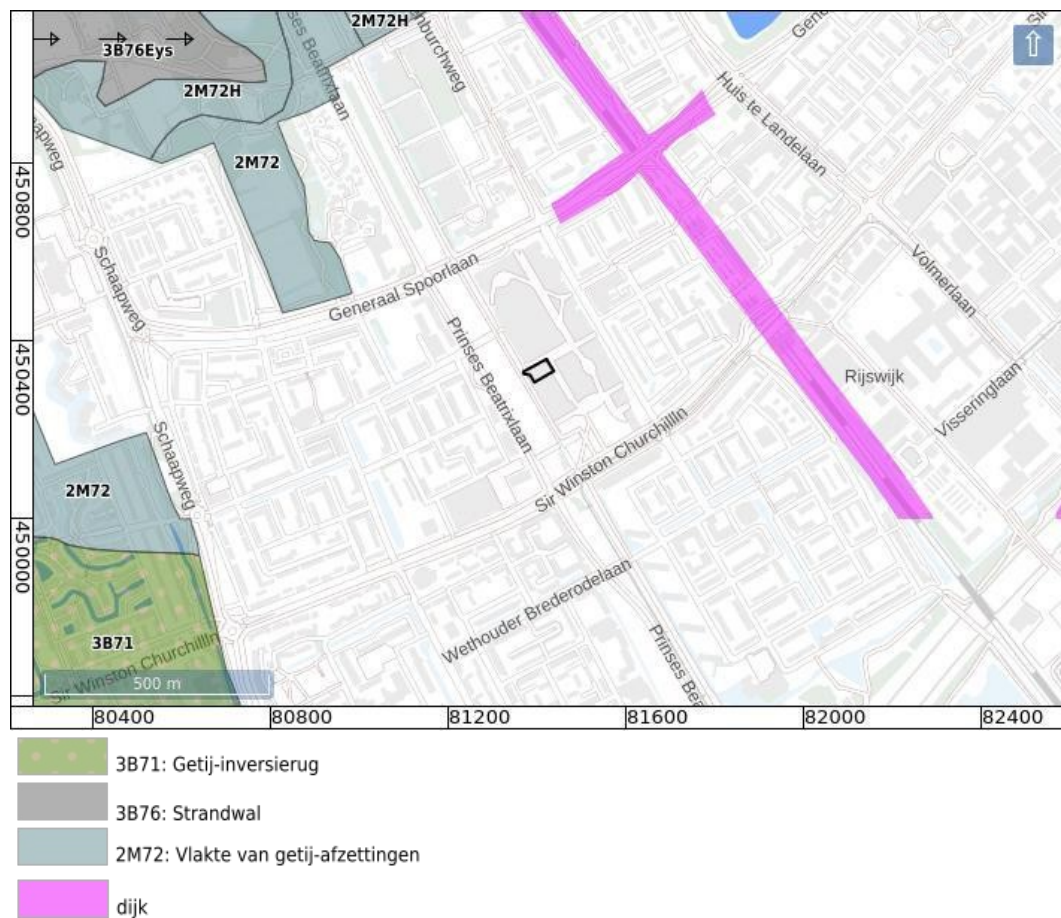

Figuur 8: Paleogeografische kaarten van Nederland (Vos en De Vries 2013).

Figuur 9: Beddinggordels Holoceen (Cohen e.a. 2012).

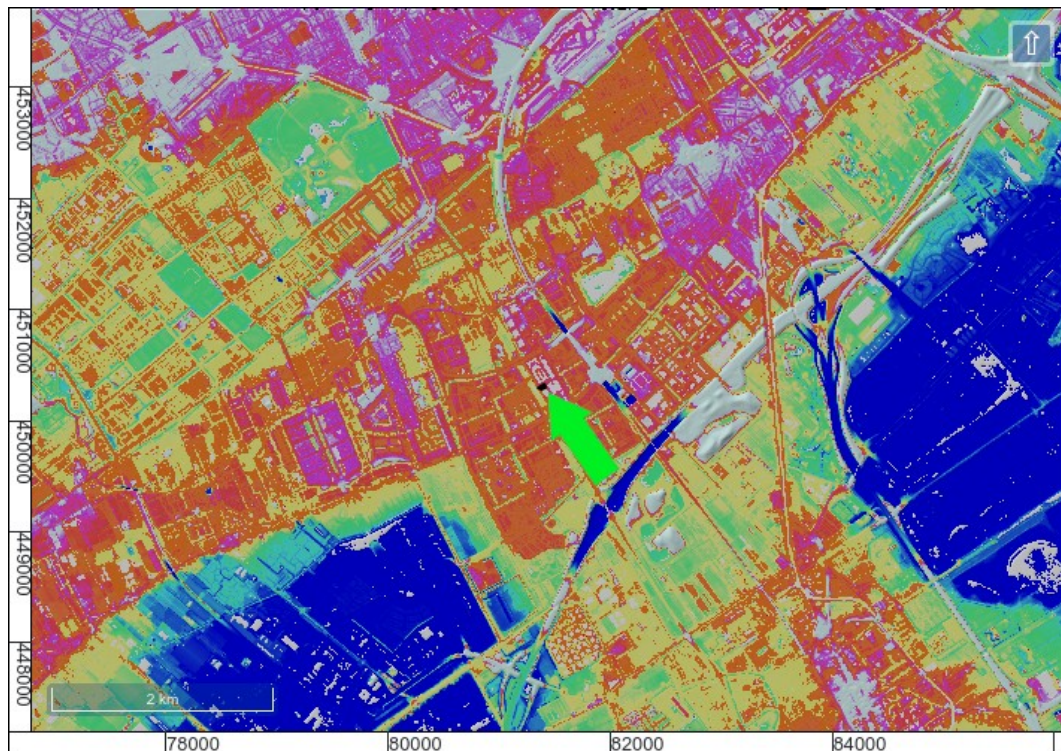
Figuur 10: Geologische kaart Westland (Vos 2017).

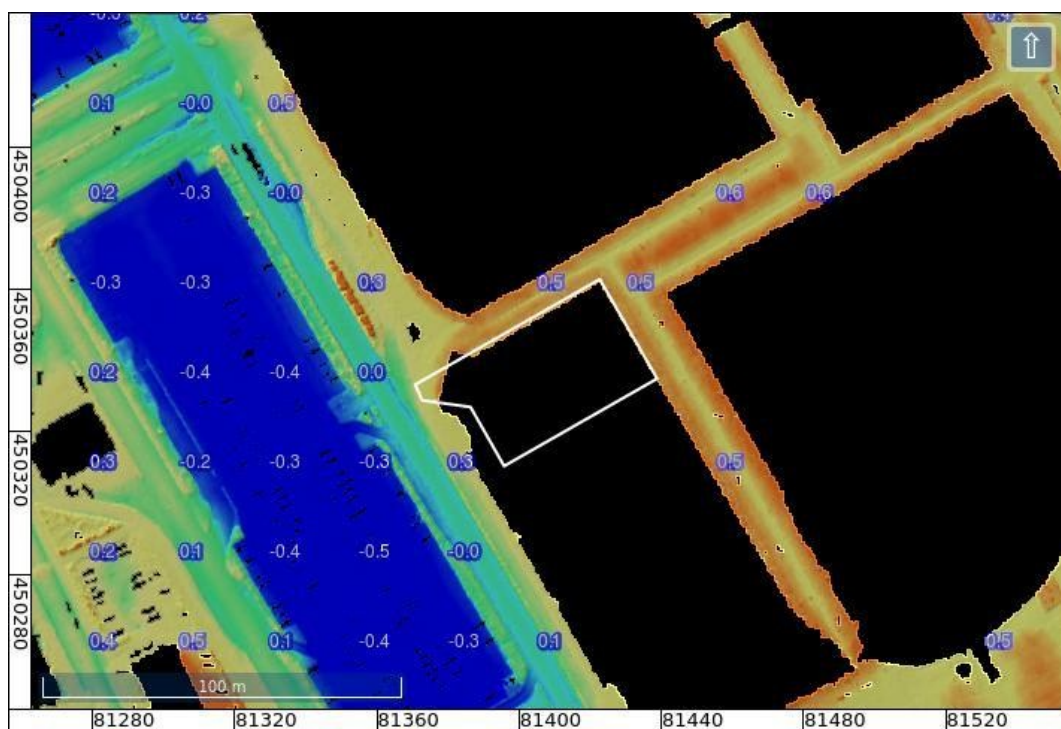
Figuur 11: Geomorfologische kaart (Maas e.a. 2019).

Figuur 12: Bodemkaart (Alterra 2014).

Figuur 13: Hoogte-reliëfkaart (Actueel Hoogtebestand Nederland 2018).

Figuur 14: Hoogte-reliëfkaart detail (Actueel Hoogtebestand Nederland 2018).

Hoogtewaarden zijn in meters ten opzichte van NAP.

Figuur 15: Kaart van de waterscheiding tussen de oostambachten en de westambachten, 1655 (Balthasars 1655).

Figuur 16: Kaart van Kruikius en Kruikius uit 1712 (Kruikius en Kruikius 1712).

Het plangebied ligt ongeveer binnen de blauwe cirkel.

Figuur 17: Kadastrale minuut 1811-1832 ('HISGIS Zuid-Holland' 2021).

Figuur 18: Topografisch militaire kaart 1850.

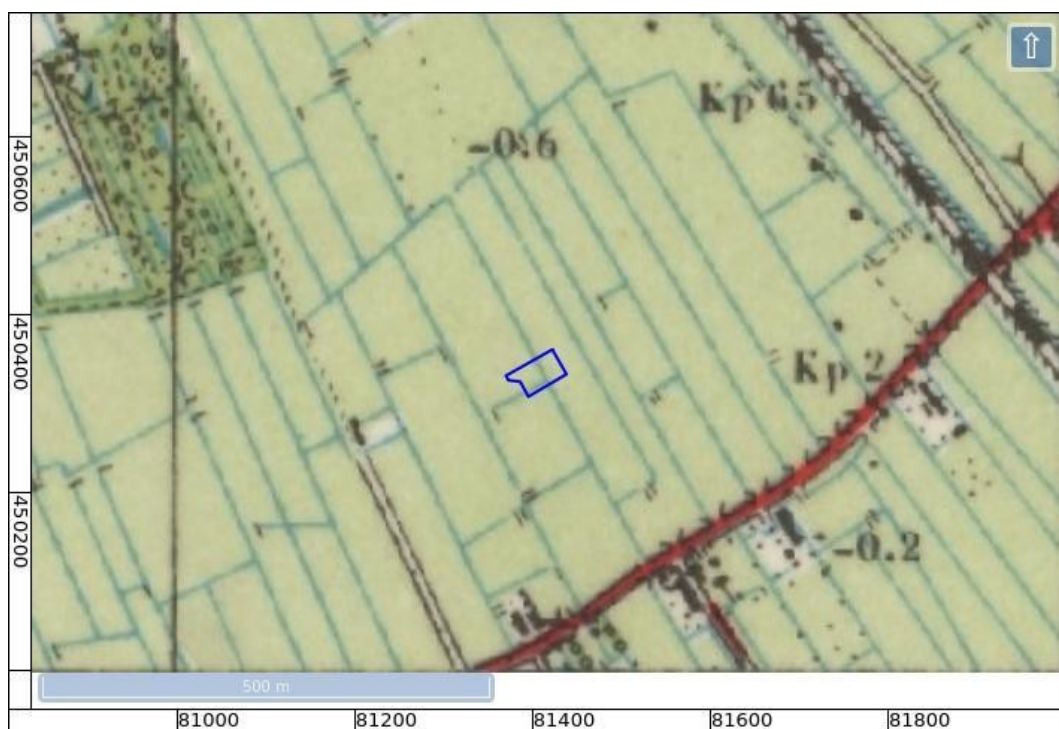
Figuur 19: 459-1412-DELFT-1876.

Figuur 20: 459-1415-DELFT-1904.

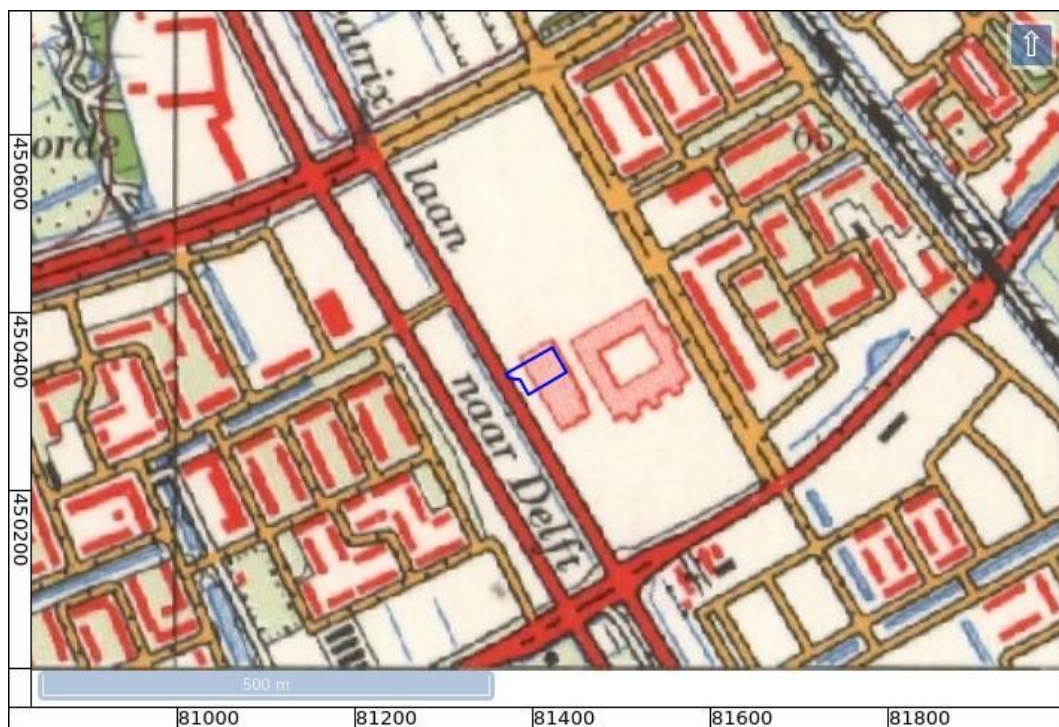
Figuur 21: 459-1419-DELFT-1934.

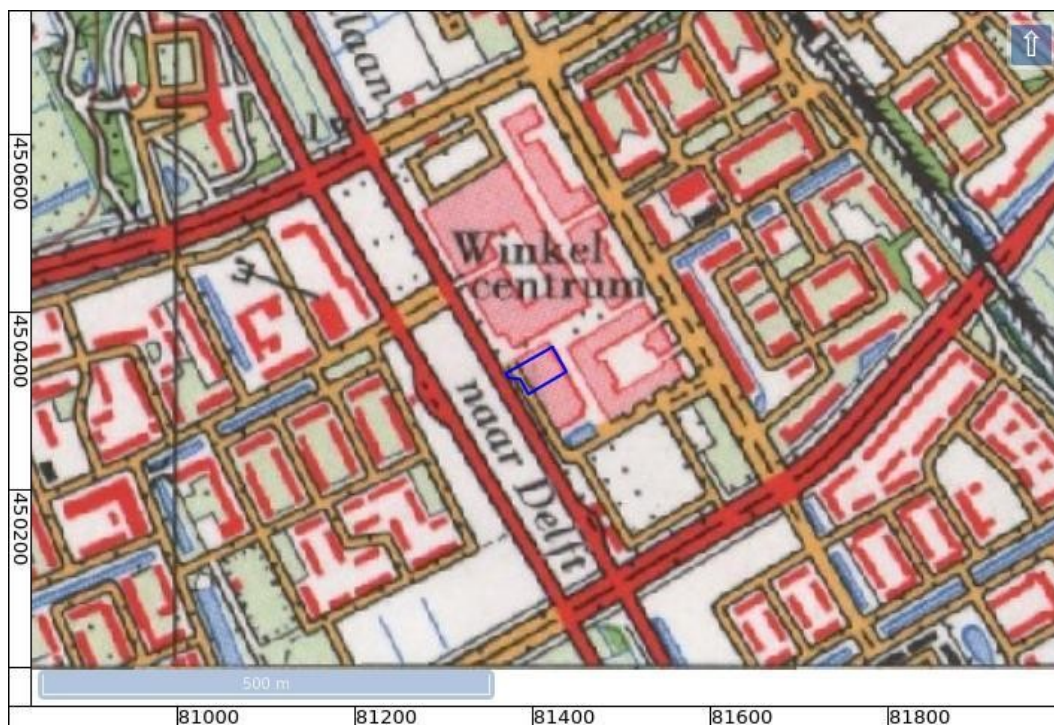
Figuur 22: 30G-1952-Leidschendam / Rijswijk(ZH) / s-Gravenhage / Voorburg / Voorschoten / Wassenaar.

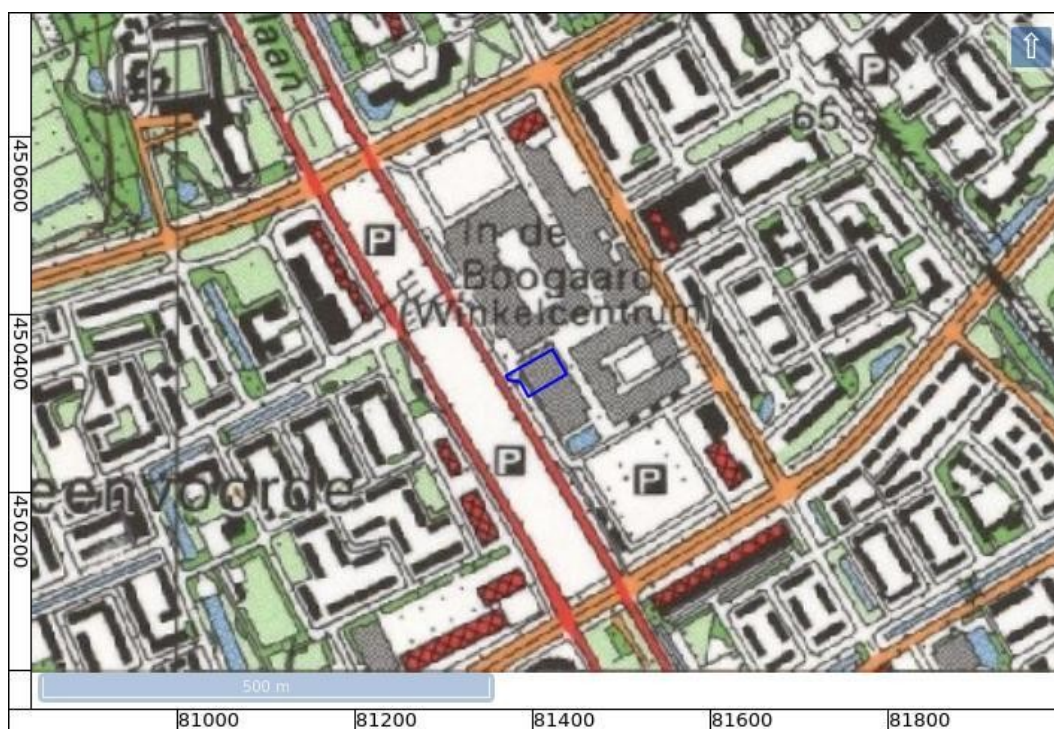
Figuur 23: 30G-1958-Leidschendam / Rijswijk(ZH) / s-Gravenhage / Voorburg / Voorschoten / Wassenaar.

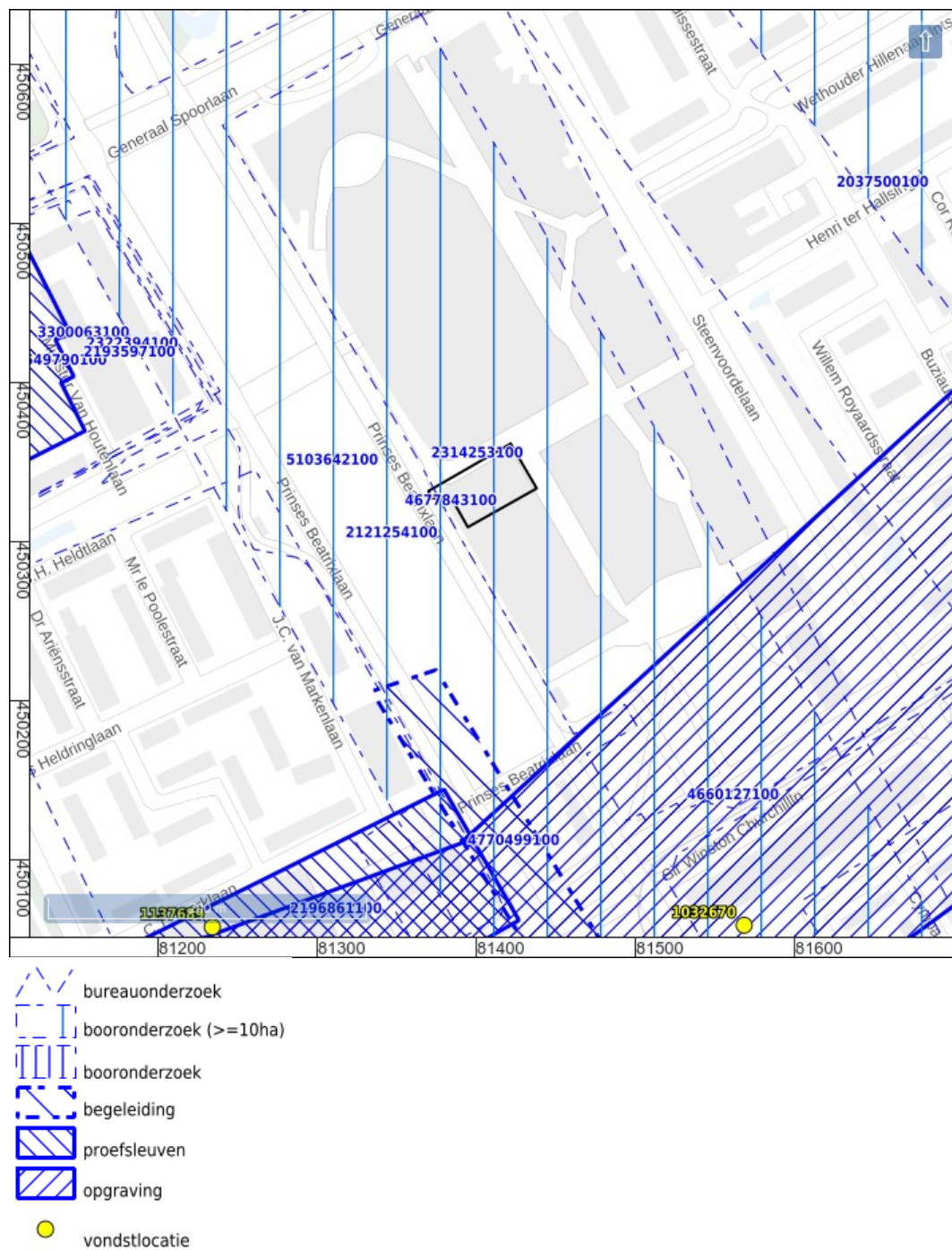
Figuur 24: 30G-1964-Leidschendam / Rijswijk(ZH) / s-Gravenhage / Voorburg / Voorschoten / Wassenaar.

Figuur 25: 30G-1968-Leidschendam / Rijswijk(ZH) / s-Gravenhage / Voorburg / Voorschoten / Wassenaar.

Figuur 26: 30G-1985-Leidschendam / Rijswijk(ZH) / s-Gravenhage / Voorburg / Voorschoten / Wassenaar.

Figuur 27: Archeologische vondstlocaties (geel) en zaken (blauw) uit ARCHIS.

In het onderzoeksgebied bevinden zich geen AMK-terreinen.